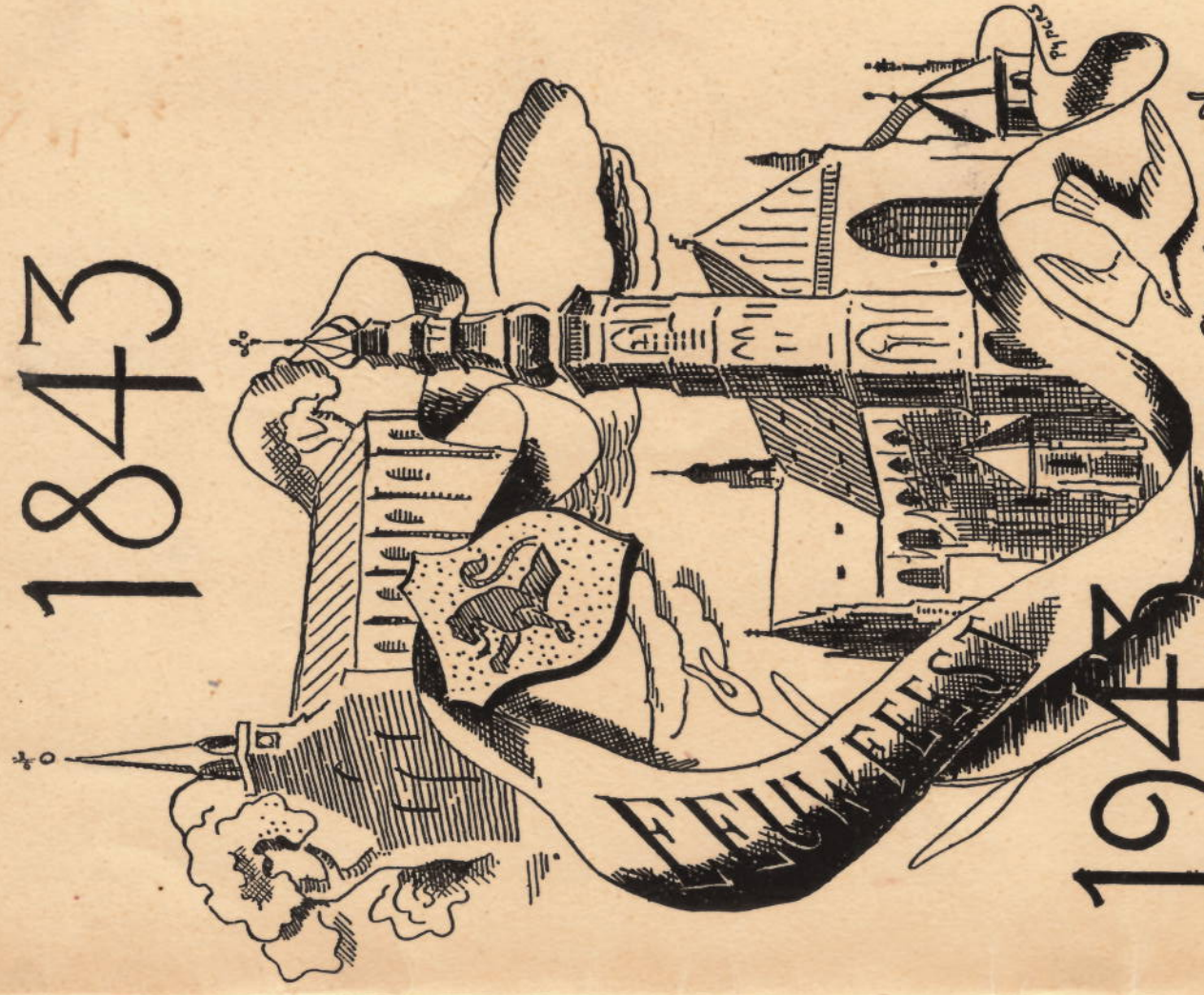

1843

1943

van de Stichting
 der PAROCHIE KERK.
 S^T AGATHA
 te LISSE - DORP

TER INLEIDING

Den 19den September van dit jaar was het een eeuw geleden, dat de plaats, waar thans onze parochiekerk staat, werd geheiligd door de plechtige kerkconsecratie, verricht door Mgr. C. L. baron van Wijckerslooth, bisschop van Curium.

Na de wijding zette het koor bij den introitus de bekende woorden in van den aartsvader Jacob: „Ontzagwekkend is deze plaats; hier is het huis van God en de deur des hemels en zij zal de woning van God genoemd worden“. Toen werd voor het eerst hier het heilig Offer der Mis aan God opgedragen.

Sindsdien, honderd jaar achtereen, heeft de oncindige God in broods-gedaante hier bij ons gewoond. Het kerkje van 1842 werd spoedig te klein, totdat eindelijk in 1902 een grooter en grootscher godshuis ter plaatse werd opgetrokken.

Duizenden Lissers werden hier in die afgelopen jaren gedoopt en gevormd, zij kwamen hier te biecht en te communie, namen hier deel aan het H. Misoffer en luisterden naar Gods woord, voor het altaar sloten zij hier hun heilig echtverbond en van hieruit werden zij na hun aardsche leven voleind te hebben naar hun laatste rustplaats gedragen.

Hoe dierbaar is ons daarom deze heilige plaats. „Floe liefelijk is uw woning, o Heer der heerscharen! Mijn ziel smacht van verlangen naar de voorhoven van den Heer“. Ps. 83, 1.

Door de viering van het eeuwfeest der kerkwijding van 1843 willen wij in groote dankbaarheid al deze weldaden Gods herdenken.

In een Sacramentenweek, welke haar bekroning zal vinden in de pontificale Hoogmis van onzen Bisschop, zullen wij het heilig Geloof, dat wij in onze parochiekerk hebben ontvangen en steeds vermeerdert, nog meer gaan verdiepen. In een prachtig spel, getiteld: „De Geheimen der H. Mis“, zal daarna de groote waarde van het verheven offer onze altaren ons duidelijk voor oogen worden gesteld.

Zoo moge deze jubiléviering ons tot groot geestelijk voordeel strekken. Wij mogen het hierbij echter niet laten. Het is ook plicht van dankbaarheid in deze feestdagen hen te gedenken, die zich ruim honderd jaar geleden moette noch inspanning hebben bespaard om in de onmiddellijke nabijheid van het dorp een waardig en voor dien tijd ruim godshuis te stichten.

Dank zij den onvermoeibaren speurzijn van den heer J. P. Raaphorst, die met groote toewijding de spaarzame gegevens uit het verleden heeft verzameld en tot een vlot verhaal verwerkt, kunnen wij onzen parochianen hierbij, tegelijk met het program der jubiléviering, de voor katholiek Lisse interessante bouwgeschiedenis aanbieden van het St. Agathakerkje van 1842. Den geduldigen snuffelaar mogen wij voor dat lastig karwei hier onzen dank betuigen.

De tijdsomstandigheden laten helaas niet toe, dat wij dit eeuwfeest met den vereischten uiterlijken luister kunnen vieren. Des te meer reden om onze aandacht te vestigen op de geestelijke waarde der godsgaven, die wij in onze parochiekerk in zoo rijken overvloed ontvangen. Het moge voor alle parochianen van St. Agatha een aansporing zijn, om tijdens de viering van dit eeuwfeest veelvuldig deel te nemen aan het heilig Offer der Mis en bij de avond oefeningen aanwezig te zijn.

G. P. A. van Zuylen,
pastoor

Lisse, October 1943.

PROGRAMMA

voor de viering van het eeuwfeest der kerkwijding van 1842.

ZONDAG 3 OCTOBER

's Avonds zeven uur plechtig openingslof met toewijding der parochie aan het Onbevleekt Hart van Maria.

DINSDAG 5 OCTOBER

Om half acht plechtige Requiemmis voor de overleden parochianen, kapelaans en pastoors der parochie en de gestorven wel-doeners der kerk.

Van 10-16 October Sacramentenweek.

Elken avond zal door den Zeereerwaarden Hooggeleerden Heer Dr. K. Steur, professor aan het Theologicum te Warmond, een conferentie worden gehouden over een der Sacramenten.

ZONDAG 10 OCTOBER

Dag van het Sacrament van het Doopsel.

De plechtige Hoogmis om half tien zal worden opgedragen voor het behoud en de uitbreiding van het heilig geloof in onze parochie.

's Avonds zeven uur plechtig lof met preek over het doopsel.

MAANDAG 11 OCTOBER

Dag van het Sacrament van het Vormsel.

's Morgens half acht een heilige Mis met zang, waaronder gezamenlijke heilige communie der schoolkinderen. De intentie zal zijn: van God te vragen de volharding der Lisser jeugd in ons heilig geloof.

's Avonds half acht plechtig lof met preek over het vormsel en toewijding aan Christus Koning, door de mannelijke en vrouwelijke jeugd van 14—25 jaar.

DINSDAG 12 OCTOBER

Dag van het Sacrament des Altaars.

De gezongen heilige Mis van half acht zal worden opgedragen voor den bloei van het eucharistisch leven in de parochie.

's Avonds half acht plechtig lof van eerherstel met preek over de Eucharistie.

WOENSDAG 13 OCTOBER

Dag van het Sacrament der Biecht.

Om half acht gezongen heilige Mis voor de bekeering der zondaars van de parochie.

's Avonds half acht boetelof met preek over de biecht.

welke ook nu nog gebruikt wordt. Ook stond daar het eenige zij-altaar. Het was het altaartje, dat pastoor Deckens thuis had gebruikt, toen hij zijn laatste levensjaren rustend doorbracht in een voor hem gebouwd huisje op den hoek Straatweg-Vuursteeg aan de zuidzijde. Links van het altaar, waarboven een groot schilderstuk, voorstellend St. Agatha, was aangebracht, was de sacristie ingericht en rechts de biechtstoel van den pastoor. De preekstoel stond aan de evangeliezijde tegen den buitenmuur.

In den zomer van 1843 was de kerk zoover klaar, dat de pastoor vergunning kon gaan vragen om haar te laten consacreeren. Toen de kerkelijke autoriteiten hem die gegeven hadden, kon hij Mgr. van Wijckerslooth inviteeren voor de kerkwijding. In die dagen was namelijk de kerkelijke hiërarchie nog niet hersteld, maar Mgr. C. L. baron van Wijckerslooth was met toestemming der regering door Rome aangesteld om de bisschoppelijke functies te verrichten. Hij had echter geen bestuursmacht in de Hollandsche Zending.

Van de kerkconsecratie geeft „De Godsdienstvriend” een opgetogen verslag, waaraan de gegevens in de eerste regels van dit opstel zijn ontleend.

„Na den afloop der plechtigheid,” aldus de schrijver uit 1843, „deed Z.D. Hoogwaardigheid eene pontificale mis, daarin bijgestaan door den Zeereerwaarden en Wijderoemden Heer Aarts-priester van Holland en Zeeland, door den Landdeken van dit District en door eene aanzienlijke priesterschaar, en hield daarbij eene zeer treffende en doelmatige leerrede, die voor ons de nuttigste lessen voor het welzijn onzer zielen behelsde en die met veel stichting en belangstelling werd aangehoord.”

Het oude complex, dat al verkocht was voor f 4.744, kon nu veilig afgebroken worden! Maar ook een nieuw kerkhof was inmiddels gereedgekomen. En hierover zegt het verslag:

„Nadat nu op den 19en dezer de plechtige inwijding had plaats gehad van onzen stoffelijken door menschenhanden gemaakten tempel, geschiedde heden, den 22sten, de inzegening van het nieuwaangelegde kerkhof, bestemd tot rustplaats voor de stoffelijke, door Gods hand gevormde tempels onzer ligchamen. Onze Weleerw. Herder rigte daarbij tot ons eenige woorden van stichting, deed daarna een plechtige dienst en ten slotte werd de lofzang Te Deum laudamus gezongen, tot dankbaarheid aan den liefderijken God voor al het goede, dat Hij ons in Zijne vaderlijke bezorgheid in deze dagen wederom heeft gelieven te schenken.”

Dat een vurig Te Deum ook onze dankbaarheid moge vertolken!

LISSE, Juli 1943.

J. P. RAAPHORST

sche Zending en Zaakgelastigde van den Heiligen Stoel bij Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden; welke plechtigheid verhoogd werd door het leggen van den eersten steen aan dit tempelgebouw vanwege den Hooggeboren Heer Baron Heereman, Heer van de Heerlijkheid Lisse, tegenwoordig door zijnen gevolmachtigde, en door de tegenwoordigheid van den Edelachtbaren Heer Burgemeester van Lisse, welke dag bij de R.C. van Lisse steeds in zegening zal blijven en welke plechtigheid niettegenstaande den grooten toevloed van menschen zonder eenige stoornis is afgelopen." Merkwaardig dat laatste! Intusschen had de pastoor tijd om eens te denken aan de toch ook noodzakelijke bijzaken voor zijn nieuwe kerk. Van Cornelis Riggel kreeg hij f 250 voor een uurwerk in den toren, maar hiervoor moesten gedurende 25 jaar acht missen 's jaars worden gelezen. Petrus Verdegaal gaf den pastoor f 1.000, waarvan f 450 besteed werden voor een klok in den toren. Maar ook met dit geld werd een fundatie gesticht, twaalf missen zouden elk jaar gelezen moeten worden en wel zonder eind, maar later heeft men er toch maar 25 jaar van gemaakt. Den 9den Maart 1843 is de klok door Mgr. van Wijckerslooth plechtig gewijd. Zij was toen al een honderd jaar oud en kwam oorspronkelijk van de kanten van Kudelstaart; tot in 1938 heeft die Petrusklok hier dienst gedaan, toen is zij ingeruild bij den koop der drie nieuwe klokken.

Over het kerkje zelf, dat inmiddels zijn voltooiing naderde, kunnen wij kort zijn, de foto's toonen het duidelijk. Het was in die dagen een bezienswaardigheid in zijn soort, gebouwd als het was in gotischen stijl. Volgens Gerard Brom in zijn „Herleving van de Kerkelijke Kunst in Katholiek Nederland" was het zelfs een der eerste gotieke probeersels hier te lande in de vorige eeuw. Wel was er geen fijne kunst in dit dorpskerkje ten toon gespreid, maar aan de vrome sfeer van dit stemmige bedehuis heeft menigeen nog een mooie herinnering.

De niet al te groote pastorie moest natuurlijk wat verbouwd worden, toen in 1856 een kapelaan te Lisse benoemd werd. Maar ook de kerk zelf bleek toen al voor de groeiende parochie te klein. Om in het gebrek aan plaatsruimte te voorzien werd in 1857 achter in de kerk een tribune gebouwd, waarvoor zangers en orgel plaats hadden moeten maken; een zoldertje boven de tribune werd nu ingericht voor de zangers.

De ouderen onder ons zullen zich nog herinneren, dat men rechts van den ingang in den hoek den biechtstoel van den kapelaan kon vinden. Recht vooruit had men een groot blok banken met aan weerszijden een looppad en een rij korte banken. In het midden zaten de vrouwen, terzijde de mannen. Langs den muur aan de epistelzijde stond de doopvont, dezelfde

DONDERDAG 14 OCTOBER

Dag van het Sacrament van het H. Oliesel.

De zieken en thuiszittenden zullen op dezen dag per rijtuig naar de kerk worden gebracht om bij de gezongen H. Mis van negen uur aanwezig te zijn, welke wordt opgedragen om geestelijken troost, bemoeiding in het lijden en een spoedig herstel voor hen te verkrijgen.

Na het ontbijt volgt de handoplegging en een plechtig lof met preek.

's Avonds half acht plechtig lof met preek over het H. Oliesel.

VRIJDAG 15 OCTOBER

Dag van het Sacrament van het Priesterschap.

De intentie der gezongen heilige Mis van half acht zal zijn: de heiliging van onze priesters en het verkrijgen van nieuwe roepingen.

's Avonds half acht plechtig lof met preek over het priesterschap.

ZATERDAG 16 OCTOBER

Dag van het Sacrament van het Huwelijk.

Om half acht zal een gezongen heilige Mis worden opgedragen voor het geestelijk welzijn van de huisgezinnen onzer parochie.

's Avonds acht uur plechtig lof met preek over het huwelijk en toewijding van onze huisgezinnen aan de H. Familie.

Zondag 17 October

Hoogtijdag der eeuwfeestviering.

Alle parochianen worden met aandrang uitgenoodigd, onder de vroegmissen van half zeven en acht uur ter heilige tafel te naderen. Voor de kinderen wordt op dezen Zondag om negen uur een heilige Mis gelezen.

Om half elf begint de pontificale Hoogmis, te celebreeen door Mgr. J. P. Huibers, bisschop van Haarlem, waaronder Z. H. Excellentie de feestpredikatie zal houden. De priesterzonen onzer jubileerende St. Agathaparochie zullen den Bisschop bij het H. Offer assisteren.

's Avonds zeven uur plechtig sluitingslof met slotwoord door den Weleerw. Pater J. Dankelman C. ss. R. en hernieuwing der doopbeloften.

Dat allen van harte mogen instemmen met den lofzang Te Deum en zoo hun dankbaarheid nogmaals uiten voor de rijkdommen van ons heilig geloof.

Mysteriespel.

Ter gelegenheid van het jubilé zal door parochianen van St. Agatha onder leiding van Anton Sweers worden opgevoerd het mysteriespel

„De geheimen van de Heilige Mis”,

door den hedendaagschen Franschen toneelschrijver Henri Ghéon bewerkt naar gedachten van den Spaanschen zeventiende-eeuwschen toneeldichter Pedro Calderon de la Barca.

Geheel de parochie wordt uitgenoodigd het spel te komen zien, waartoe allen vrij toegang hebben. Aan het spel werken 120 personen mee.

De eerste opvoering wordt gegeven op Zondag 17 October om 3 uur 's middags in tegenwoordigheid van Z. H. Exc. Mgr. J. P. Huijbers. Daarna zal het spel worden vertoond op Dinsdag 19, Woensdag 20 en Donderdag 21 October 's avonds half acht.

De opvoeringen worden gegeven in de hal van de Lissesse Kisten-fabriek aan den Grachtweg.

De toegangskaarten, welke gratis verstrekt worden, moeten op Zaterdag 16 October a.s. worden afgehaald in het Patronaat aan de Bondstraat tusschen zes en acht uur.

Kinderfeest.

Voor de schoolkinderen zal door de Kennemer Operette onder leiding van Jos Mathot, worden opgevoerd de romantische kinderoperette „Aladin en de Wonderschalmei” op Zondag 24 October 's middags om twee uur.

Tentoonstelling.

Gedurende de feestweek zal in het Patronaat een kleine expositie worden gehouden van geschiedkundige en andere bezienswaardigheden van onze parochiekerk.

ingenieur gedaan, dat deed ook de hoofdingenieur en dat deed eveneens de gouverneur der provincie. Maar pastoor van der Hoven had haast. Reeds den zesden April schreef hij een ootmoedig verzoek, „om met den bouw van kerk en pastorie te mogen beginnen, doordien anders het seizoen te veel zoude verlopen, om de kerk en pastorie onderdak te kunnen brengen”. Maar baron de Pélichy, Directeur-Generaal van Eeredienst, was zeer verwonderd over dit verzoek, want het stond nergens beschreven, ook niet in het koninklijk besluit van 4 Februari, dat hij de aanbesteding moest goedkeuren. Men kon onmiddellijk met bouwen beginnen, mits men de registratie maar niet vergat. En kort daarop ontving hij bovendien nog via Waterstaat en het bestuur der provincie het proces-verbaal der aanbesteding, en dat alles was ook weer totaal overbodig! Nu ja, met al die regeringsbemoeiing in kerkelijke zaken wist men ook werkelijk niet waar het ophield.

Intusschen waren reeds de boomen gerooid, welke den bouw van kerk en pastorie in den weg stonden; den 13en Februari werd f 2.60 betaald voor het dichtmaken van boomgaten op Mosschenhof. Onder dien naam stond het boschje bekend langs den straatweg, dat plaats moest maken voor de nieuwe kerk. Den grond had men moeten koopen, maar het houtgewas, dat f 503 opbracht, had Stijntje Louwkamp, weduwe van Werbout Vreburg, aan de kerk geschonken onder beding van een jaarlijksche gedachtenis voor haar en haar man gedurende dertig jaren. Zij heeft de nieuwe kerk niet mogen zien, reeds den 16en Maart 1842 kwam zij te overlijden.

Gozeling liet geen gras groeien over de dichtgemaakte gaten op Mosschenhof; al gauw werd met heien begonnen en reeds den achtsten Juni werd de laatste paal geslagen; in de kerkenrekening staat aangeteekend: „8 Junij, aan de heijers voor den laatsten paal aan de nieuwe kerk: f 5.20.” Het leggen der fundamenten vorderde snel. Reeds werden voorbereidingen getroffen voor de zegening van den eersten steen. Van deze voor Lisse wel bijzondere gebeurtenis vindt men in deel 49 van „De Godsdienstvriend”, het tijdschrift van den vader der katholieke pers in ons land, J. G. le Sage ten Broek, het volgende verslag:

„De dag van Donderdag, zijnde de dertigste van deze loopende maand Junij, was een vreugdedag voor de R.C. gemeente van Lisse, wanneer de kerkelijke steen, volgens de voorschriften van het Roomsche Ritueel, gelegd is in de grondwerken van de nieuw te bouwen kerk en pastorie, geplaatst onder de bescherming van de H. Agatha, maagd en martelares, door den pastoor van dezelfde gemeente, den weleerwaarden heer Petrus Ludovicus van der Hoven, als daartoe gevolmachtigd door den Hoogerwaarden en Doorluchtigen Heere Vice-Superior der Holland-

voor een goed gedeelte uit giften zal kunnen worden bestreden, zoodat naar des ondergeteekenden inzien een subsidie van f 5.500 als voldoende kan worden beschouwd."

AANBESTEDING, BOUW EN INWIJING

Den vierden Februari 1842 verscheen het lang verbeide koninklijk besluit, dat de vereischte vergunningen verleende en een subsidie schonk van f 5.500 op voorwaarde dat het kerkbestuur zich schriftelijk zou verbinden zelf op te komen voor wat de bouw meer zou kosten dan de begrooting. Niets stond nu de aanbesteding meer in den weg, zoodat al spoedig „zoo door affixie van biljetten als annonces in de Staats- en Haarlemer Couranten" de gegadigden werden opgeroepen.

„Op Woensdag den dertigsten Maart 1842 is door pastoor en kerkmeesteren der R.C. gemeente te Lisse, in bijzijn van den ingenieur bij 's Rijks Waterstaat J. A. Beijerink. . . overgegaan tot het openen der inschrijvingsbiljetten," aldus de aanhef van het proces-verbaal der aanbesteding. Het gezelschap bevond zich in het logement „De Witte Zwaan", de klok had juist twaalf uur geslagen.

Er waren zes inschrijvingen binnengekomen met bedragen tusschen f 29.000 en f 38.000, „waaruit is gebleken," aldus het proces-verbaal, „dat het minste is ingeschreven door B. Gozeling, wonende te Haarlem, voor een somma van f 29.000. En het werk vervolgens opgehangen zijnde voor een somma van f 18.000 en telkens verhoogd met f 100 is hetzelfde gemijnd door B. Gozeling voor een som van f 28.800."

Het zal den pastoor niet meegevallen zijn, dat de laagste inschrijver nog zoo ver boven de begrooting uitging, wel f 3.520. Ook de ingenieur moet er wel een beetje bedremmeld bij gezeten hebben, want had Waterstaat aan Eeredienst niet ingeblazen, dat de aannemers wel onder de raming zouden blijven, zoodat de subsidie niet zoo groot behoefde te zijn? Al had hij zich dan ook zelf stevig vergist, in zijn rapport van de aanbesteding schreef hij, dat het moeilijk was „eenige andere reden te vinden dan die eener over het algemeen genomen te lage berekening der begrooting". De architect kreeg ten slotte toch de schuld! De heer Dobbe zal zich echter getroost hebben met het feit, dat voor de kosten der besteding $3\frac{1}{2}\%$ der aannemingsom was genomen, in plaats van de f 400 der begrooting; uit deze f 1.008 zou hij zijn loon wel krijgen.

Hoe dan ook, de pastoor zat met den strop, want gebouwd moest er worden! Daarom heeft hij den ingenieur toch maar verzocht „zijne consideratiën zoodanig te willen inrigten, dat door het Hoog Bestuur eene zoo mogelijk spoedige approbatie op deze aanbesteding zou worden verleend". Dat heeft de

DE KERKBOUW VAN 1842

In den prillen ochtend van 19 September 1843 werd er te Lisse met plezier aan het klokketouw getrokken: de bisschop was in aantocht. Het was nog wel vroeg, pas half zeven, maar reeds was heel het dorp op de been. Tot in de uithoeken der gemeente galmde de klok het bericht, dat Mgr. van Wijcker-slooth het dorp naderde, en uit de verste huizen der parochie beiderde zij de geloovigen op voor de plechtigheid der kerkconsecratie, welke om zeven uur zou beginnen.

Zoo was dan eindelijk een reeds jaren en jaren gekoesterde wensch in vervulling gegaan: de katholieken van Lisse hadden weer een kerk bij het dorp.

Nu wij op het eeuwfeest dezer kerkwijding het werk onzer vaders dankbaar herdenken en onze aandacht meer bijzonder gericht wordt op de kerkelijke aangelegenheden hier ter plaatse een honderd jaar geleden, voelen wij ons geneigd te vragen, hoe die verhuizing van den Achterweg naar het dorp is verlopen.

Om aan deze weetgierigheid te voldoen zijn zijn oude paperassen voor den dag gehaald, zoowel hier op de pastorie als in het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage, waar in de portefeuilles van het voormalig Departement voor de zaken van den R.K. Eeredienst ook de bouwgeschiedenis van het Lisser kerkje van 1842 volledig bewaard wordt.

DE KERK AAN DEN ACHTERWEG

Toen na de beroerten van de 16e eeuw rustiger tijden aanbraken, werden de trouw gebleven geloovigen van Warmond, Sassenheim, Lisse en Voorhout bediend door een priester, die ergens tusschen Lisse en Sassenheim woonde en nu hier dan daar de heilige geheimen vierde en de sacramenten toediende. Maar in 1687 werd Lisse een zelfstandige statie en kreeg in den persoon van Joannes van de Werve een eigen herder. Wel vond de nieuwe pastoor bij zijn komst hier een parochie, maar geen kerk en al evenmin een pastorie. Zijn opvolger in 1697, Lambertus Schaap, liet echter reeds „een meer dan gewoon fraaie pastoorwoning" bouwen aan den Achterweg buiten Lisse, waarin, naar pater A. van Lommel S.J. in het eerste deel der Bijdragen voor de Geschiedenis van het Bisdom van Haarlem meent te mogen vermoeden, ook kerk werd gehouden.

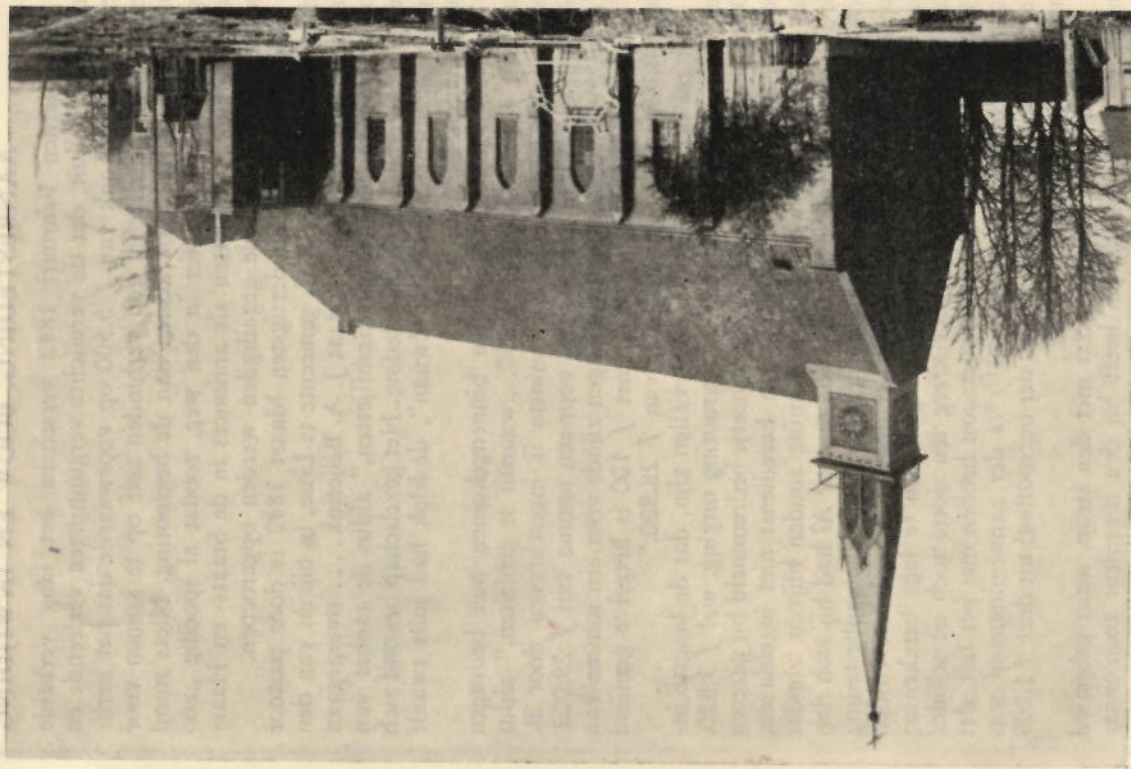
Pastoor Schaap, die er nog al warm bijzat, gaf bij den bouw dezer pastorie en tot delging der schulden f 35.000 uit eigen middelen en zei er zoo terloops bij, dat „een schaaap nu eenmaal dik in de wol zit"! Hij mocht echter niet lang van zijn mooie pastorie genieten, want reeds in 1708 kwam hij te overlijden. En nog altijd was er geen kerk! Deze te bouwen was

een der eerste zorgen van pastoor Arnold de Leeuw, die van 1708 tot 1747 herder der Lisser parochie was. Reeds spoedig werd er nu, men zegt in 1710, aan de pastorie een bedeplaats of schuurkerk aangebouwd, het kerkje dat tot in 1843 heeft dienst gedaan.

Nog altijd wordt de brug daar over het Mallegat „Klopijesbrug” genoemd, een naam, welke herinnert aan de klopijes of geestelijke dochters, de nonnen der 17e eeuw. Hier zullen zij het huishouden van den pastoor verzorgd hebben en als kosteres zich verdienstelijk hebben gemaakt. Wellicht heeft ook de Lisser jeugd van haar toegewijde zorgen genoten. Jammer dat er over de klopijes in onze parochie zoo goed als niets bekend is gebleven.

Over bouw en inrichting van kerk en pastorie bij het Mallegat aan den Achterweg hebben wij nergens een schets of beschrijving gevonden, wel hier en daar een woord of wat. Pater van Lommel vermeldt, dat het kerkje 63 voet lang was en 32 breed, wat klopt met de verhoudingen op de situatietekening, welke nog op het kadaster te Leiden bewaard wordt. Van al het gebouwde, dat men op die teekening ziet, is niet veel meer over. Van de boerderij Bloemhof, links van het laantje, staan nu nog slechts twee oude schuren vlak langs het pad overeind. Op den huidige dag vindt men aan het eind van het wegje nog twee oude huisjes, welke niet op de teekening van het kadaster zijn aangegeven, hoewel ze toen reeds enkele jaren de plaats van het daar aangeduide bouwsel, een schuur volgens den legger, hadden ingenomen. Blijkens nog aanwezige stukken, in 1829 opgemaakt en mede-onderteekend door pastoor P. van Halen, zijn die huisjes op de kerkwerf gebouwd door Joanna de Baar, weduwe van Adrianus Trompert, en Catharina Ruygrok, „ongehuwde dogter”. De bedoeling was dat in het linkse huis de weduwe Trompert zou wonen en in het rechte juffrouw Ruygrok met haar nicht Maria Veerkamp. Bij haar dood zouden de huisjes ter beschikking komen van het kerkbestuur en zouden de dames een eeuwigdurend jaargetij krijgen.

In een nog nader te bespreken rekest tegen de verplaatsing van kerk en pastorie naar het dorp wordt nog al moeite gedaan om de voordeelen van dit landhuis van den Lisser pastoor tot hun recht te doen komen. Om den tuin was nog niet zoo lang geleden een muur gemetseld ter vervanging van een oude schutting. Aan den weg had de pastoor een koepel, geheel ten eigen pleziere, en in den tuin een broeibak. Het lijkt nog al wat, maar in zijn aantekeningen op het rekest zegt pastoor van der Hoven, dat koepel en broeibak „wel van dusdanige bouwde zijn, dat men moeite heeft om deze onder die benamingen te erken-

Kort voor de afbraak in 1902; met het grondwerk voor de huidige kerk is men al begonnen.

doordat zeer velen van mijne gemeentenaren een aanmerkelijk verlies aan vee ondergaan hebben."

Van Eeredienst uit maakten in October 1841 de nieuwe plan-nen eenzelfde rondreisje als de vorige, maar nu werd tevens aan den Gouverneur der provincie gevraagd of er „voor den onder-werpelijken bouw niet eenige onderstand uit de provinciale fondsen zoude kunnen worden verleend”.

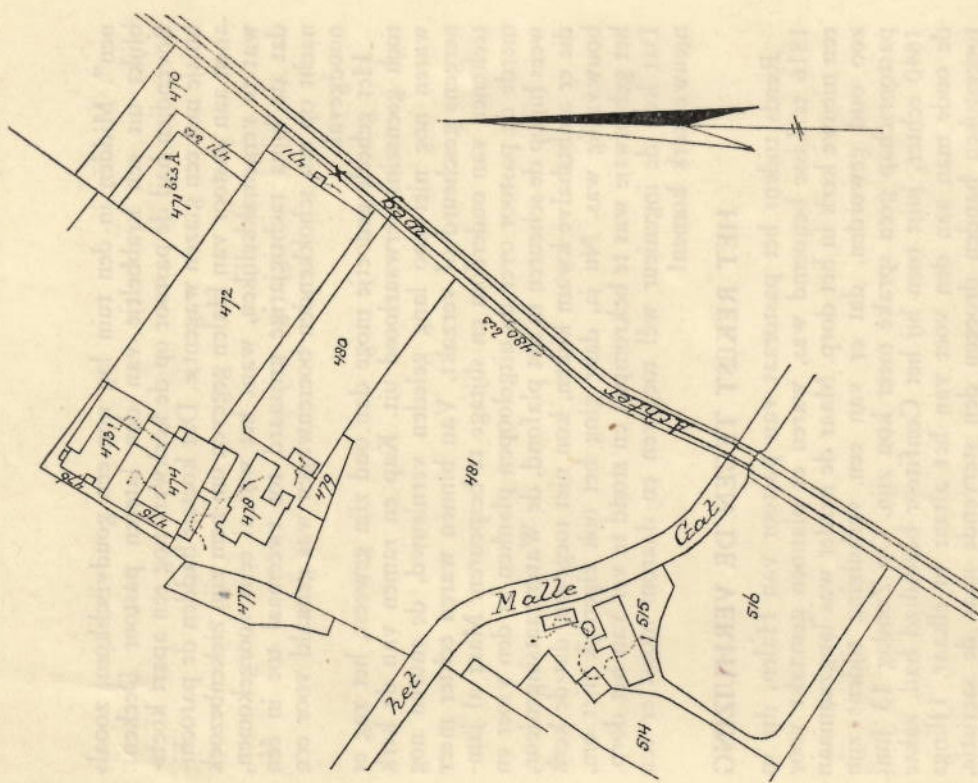
Waterstaat bleek al spoedig geen bezwaren meer te hebben, zoodat de financiering van den bouw nu de eenige moeilijkheid uitmaakte. Wel kon de gouverneur antwoorden, dat gedeputeerden *f* 2.000 subsidie hadden toegezegd, zoodat er nu reeds *f* 16.000 voor den bouw beschikbaar was, maar hij was toch bang, dat „wanneer de gemeente hare bijdragen ook niet door middel van negociatie kan verhoogen, het te vreezen is, dat het plan zal moeten opgegeven worden, daar men in de tegenwoordige omstandigheden niet op eene subsidie van ruim *f* 10.000 uit 's lands kas schijnt te kunnen hopen”. Dat scheen inderdaad niet mogelijk te wezen!

Den 17en December berichtte Eeredienst naar Lisse dat, als men spoedig wilde bouwen, men zélf meer geld zou moeten opbrengen. Voorgesteld werd, dat het kerkbestuur een leening van *f* 4.000 zou aangaan; slaagde men daarin, dan zou men wel op een subsidie voor het nog ontbrekende mogen rekenen.

Als het nu heelemaal niet anders kon, dan moest de last van een leening met rente en aflossing er maar bij, de pastoor zou wel zien, dat hij er kwam. 21 December schreef hij naar Den Haag, dat hij *f* 4.000 zou „negotieeren”, maar met allen ootmoed verzocht hij tevens „om toch de rijkssubsidie zoo hoog mogelijk voor ons op te willen voeren, omdat wij de inteekening van twee personen zullen moeten missen, die zich metterwoon naar elders zullen begeven”. Erg veel geld schijnt er onder de parochianen van St. Agatha te Lisse toen niet gezeten te hebben, en toch meenden de kerkelijke autoriteiten, dat onder de landelijke parochies Lisse geenszins was te minachten!

Er was nu dus *f* 20.000 beschikbaar, terwijl de begrooting met latere kosten *f* 26.780 bedroeg, zoodat nog *f* 6.780 ontbrak.

Bij Eeredienst was men nu tevreden en ging men voorbereidingen treffen voor het slot der ontwikkelingen: het koninklijk besluit. In de consideratiën en advies aan den koning werd de kwestie van de Lisser kerk kort maar nauwkeurig uiteengezet en de noodzaak betoogd van een nieuwe kerk bij het dorp. Wat de subsidie betrof, welke uiteraard zoo laag mogelijk behoorde te zijn, werd het volgende te berde gebracht: „Het laat zich aanzien, dat bij een tijdige aanbesteding der werken de kosten wel beneden de raming zullen blijven en dat veel van hetgeen tot ameublement der kerk later zal moeten worden besteed,

Uittreksel uit het kadastrale plan der gemeente Lisse, Sectie B, schaal 1 op 2500.

De tekening moet den toestand weergeven zooals hij was op 1 October 1832. De nummers beduiden het volgende: 470 weiland, 471 en 472 tuin, 471 bis bosch, 471 bis A begraafplaats, 473 pastorie, 474 kerk, de twee laatste nummers staan links van de gebouwen, en wel op een binnentuutje en op de kerkwerf, 475 schuur, toen echter reeds vervangen door de twee huisjes, die er nu nog staan, 476, 477, 479 en 480 bis bosch, 478 de boerderij Bloemhof, 480 boomgaard, 481 weiland, 514 tuin, 515 de boerderij Klopjeshove, 516 boomgaard.

Een oude overlevering wijst de boerderij aan den zuidkant van het laantje ten noordoosten van de Beekbrug als de verblijfplaats aan van den pastoor die heel den omtrek bediende. Dit kan heel goed waar zijn, want het is bekend, dat de pastoor in 1656 ten huize van Pieter Janszoon Pronck verblijf hield, en tevens dat de familie Pronck land in den Lisser Poel in gebruik had.

Een andere overlevering zegt, dat op Klopjeshove indertijd kerk is gedaan. Zou hier soms pastoor van de Werve gewoond hebben?

nen". Midden in den tuin lag nog een goudvischkom, zooals blijkt uit een krabbeltje van den lateren pastoor Deekens. Bovendien had de pastoor op de kerkwerf nog een apart koets-huisje met een glazen wagentje. Dat koetsje hadden de parochi-anen aan pastoor van Halen gegeven om hem zijn ziekenbezoek wat te vergemakkelijken, want het was al eens voorgekomen, dat de bijna tachtigjarige grijsaard tot tweemaal toe in één nacht op een schokkende boerenwagen was gehaald voor een noodgeval.

Het geheele gedoetje moge dan oud zijn geweest, het zag er toch geenszins verwaarloosd uit. Kap en ramen van de kerk waren nog niet zoo lang geleden vernieuwd, de muren nog nergens gescheurd of verzakt. Van binnen waren echter meer teekenen van ouderdom en slijtage te bespeuren. Maar al jam-merde de pastoor over de uitgelopen planken in den vloer en wees hij op de scheuren in het plafond, de Waterstaatsingenieur, die er ambtshalve kwam kijken, kon niet toegeven, dat de kerk bouwvallig was. Nu ja, daar ging het ook eigenlijk niet om, het gebouwje was te bekrompen en stond te ver van het dorp. Dat kon de ingenieur wél toegeven en daarom moest er een nieuwe kerk komen!

HET REKEST TEGEN DE VERHUIZING

Reeds tijdens het pastoraat van pastoor van Halen, die in 1816 te Lisse benoemd was, waren er plannen gemaakt voor een nieuwe kerk in het dorp. Maar de herder was langzaamaan zoo oud geworden, dat er van een verhuizing tijdens zijn pastoorschap geen sprake meer kon zijn. Op Zondag 13 Juni 1840 echter, juist toen hij het Confitoor beëindigd had, zakte de oude man aan den voet van het altaar in elkaar. IJlings toegestoken handen droegen den stervende naar de sacristie, maar hulp mocht niet meer baten, de grijsaard had het tijdelijke met het eeuwige verwisseld. Twee maanden later kwam zijn opvolger, pastoor P. L. van der Hoven, naar den Achterweg, waar hij zich vestigde in de oude pastorie; echter niet om in dat ballingsoord te vergrijzen: de plannen voor een nieuwe kerk bevorderde hij zooveel hij kon.

Zijn parochie zou wel een aardsch paradijs zijn geweest, als er nergens bezwaren zouden zijn geopperd tegen de verhuizing. En ver hoefde de pastoor niet te gaan om de mopperaars te hooren: de gedupeerden waren zijn bureu langs den Achterweg, van wie sommigen maar noode afstand konden doen van het gemak de kerk zoo dicht bij huis te hebben. Bij mopperen alleen bleef het niet, men toog naar een jurist, liet er de be-zwaren tot een deftig rekest formuleeren en ging er mee den boer op om bijval. Maar dat viel tegen! Slechts tien handtee-

met inachtneming van eene behoorlijke spaarzaamheid door den architect is opgemaakt".

Al kon hij niet toegeven, dat de oude kerk om en nabij op invallen stond, ze lag te ver van het dorp, dat was waar. En de nieuwe kerk zou vlak bij het dorp gebouwd worden, ook waar. En ze zou bovendien groot genoeg zijn, want van de circa 1100 parochianen, waaronder ongeveer 700 communicanten, zouden er toch, daar er op Zon- en feestdagen tweemaal dienst werd gedaan, nooit meer dan 475 à 500 tegelijk opkomen, ter-wijl men 580 zitplaatsen kon maken, of zelfs 730, als men de plaatsen even bekrompen zou inrichten als in de oude kerk.

Maar wat de doelmatigheid en de behoorlijke spaarzaamheid betrof moest hij het volgende opmerken: „Dit is echter minder het geval met de pastorie, welke eene overtollige ruimte schijnt te bevatten, die slechts tot nuttelooze kosten moet leiden. Dit aan den achtergevel der kerk verbonden gebouw is geprojecteerd op eene lengte van 24,80 el en breedte van 10 el en bestaat uit twee verdiepingen, waarin tien kamers zijn verdeeld, waar-onder eene zaal, lang 8,60 el, breed 4,70 el, benevens keuken, kelder enz. Eene zoo bij uitstek ruime woning, bestemd voor slechts één persoon met zijne bedienden, komt, behoudens beter oordeel, ondoelmatig voor en is vatbaar voor eene niet onbe-langrijke inkrimping.”

Aan de kerk viel eveneens nog wat te beknibbelen: „Ook de toren, eene hoogte hebbende van 30 el boven den beganen grond, zou ter besparing van kosten, en zelfs in eene betere overeen-stemming met den voorgevel der kerk, geschiktelijk wat een-voudiger en eenige ellen lager kunnen genomen worden.”

Alle aanmerkingen draaiden om geld. Als het Lisser kerkbe-stuur zelf wat royaler voor den dag had kunnen komen, dan had Waterstaat, dunkt me, niet zooveel af te dingen gehad op die „overtollige ruimte voor één persoon”.

Architect Dobbe zette zich aan het passen en meten en kwam ten slotte met een begrooting aan, welke f 1720 minder was dan de vorige; bedroeg deze f 26.600 plus f 400 voor registratie en kosten van besteding, de tweede kwam niet hooger dan f 24.880 plus f 400, waarbij echter later nog f 1.500 zou ko-men voor „het overbrengen van het meublement der kerk, met hetgeen tot voltooiing het noodzakelijkst geoordeeld wordt”.

„Wat nu de pogingen aangaat om de aangeboden som van f 14.000 tot een hooger bedrag te doen opklommen,” veront-schuldigt zich de pastoor in het begeleidend schrijven bij het indienen der vereenvoudigde plannen, „hoe gaarne wij ook hieraan zouden beantwoorden om de heilzame pogingen Uwer Excellentie te helpen bevorderen, zoo zijn wij hierin teleurge-steld door de felle ramp, die onze gemeente getroffen heeft,

brengen en dat men wel op *f* 2.000 mocht rekenen van den verkoop der zitplaatsen in de nieuwe kerk; samen *f* 13.000 à *f* 14.000, zoodat men, daar de nieuwbouw op *f* 27.000 begroot werd, dus nog *f* 13.000 à *f* 14.000 te kort kwam.

Het rekest eindigt aldus:

„Redenen waarom het Roomsch-Katholieke Kerkbestuur der Gemeente van Lisse zich nederig tot Uwe Majesteit is wendende met de bede:

1e. autorisatie van Uwe Majesteit te erlangen tot het bouwen eener nieuwe kerk en van een nieuw pastoriehuis, in het dorp Lisse, volgens teekeningen en bestek; en

2e. dat Uwe Majesteit goedgunstig moge bevelen, dat uit 's Rijks schatkist, uit de fondsen voor de R.K. Eeredienst bestemd, aan gemeld Kerkbestuur eene subsidie moge worden verleend ad dertien à veertien duizend guldens.”

Het wachten was nu op wat Waterstaat zou zeggen van de plannen en Eeredienst van de subsidie.

Den derden Juni werd het antwoord naar Lisse verzonden. Al kon niet worden toegegeven, meende Eeredienst, dat de kerk te bouwvallig was om opgeknapt te worden, zij stond toch wel zóó ver van het dorp, dat er „termen zouden bestaan om eene nieuwe kerk en pastorie ter aangewezen plaatse in het dorp te bouwen, ten einde aan het ongerijf door de afgelegen ligging dier gebouwen tegemoet te komen, indien namelijk in het plan voor den toren en dat voor den bouw der pastorie de vereischte wijzigingen worden gemaakt en de belanghebbenden, van hunne zijde, doorslaande bewijzen van belangstelling en medewerking geven”.

Pastoor van der Hoven zal op het eerste oogeblijk wel warm en koud tegelijk zijn geworden van ergernis, toen hij lezen moest, dat de plannen te grootsch waren, in het bijzonder die der pastorie. Alsof hij van plan was geweest zich een paleis te bouwen! En bovendien stond daar zwart op wit, dat hij een subsidie tot het gevraagde bedrag wel nooit zou krijgen. Hij zou zelf méér geld op tafel moeten leggen, wilde hij nog wát krijgen. Hij moest dan desnoods maar geld leenen, dat zou toch voor „eene niet onvermogen gemeente als Lisse geen groot bezwaar opleveren”. Maar erg vermogend was Lisse in die dagen niet!

De Waterstaatsingenieur, die voor Eeredienst de plannen had beoordeeld, had zich daarbij de volgende vier vragen gesteld: 1e of het werkelijk wel zoo erg was met den vervallen toestand en de ver verwijderde ligging der kerk; 2e of de plaats voor de nieuwe kerk goed gekozen was; 3e of de nieuwe kerk groot genoeg ontworpen was, en 4e „of het geheele plan, zooals hetzelfde door teekening en bestek is voorgesteld, doelmatig en

keningen moesten ten slotte instaan voor de waarheid van alles wat er in het document werd beweerd, terwijl er toch volgens het stuk zelf wel een veertig gezinnen aan den Achterweg woonden. Een der vier kerkmeesters woonde eveneens bij de oude kerk, maar ook hij moest van het behoudzuchtige gewoont niets hebben. Toch werd het rekest in het najaar van 1840 „aan Zijne Excellentie den Heere Directeur-Generaal voor de zaken der R.C. Eeredienst” gezonden.

Betoogd werd, „dat het bouwen van een nieuwe R.C. kerk, zoowel in het dorp als op de plaats van de oude kerk, nutteloos en ondoelmatig is, en dus niet behoorde toegestaan te worden”. De opgegeven redenen komen, kort samengevat, op het volgende neer: de kerk is groot genoeg en geenszins bouwvallig; er zijn onlangs nog groote kosten gemaakt aan kerk en tuin, zoodat alles er behoorlijk uitziet; als men de kerk zou verplaatsen, zou men ook weer huizen moeten bouwen voor de het dorp, er wonen nog wel veertig gezinnen in haar nabijheid, oude dames, die bij de kerk wonen; al staat de oude kerk buiten en ten slotte: wie zal het allemaal betalen? Het zou maar extra lasten leggen op de gemeentenaren, welke de rekestranten „vooral in deze tijden, daar zij zooveel door sterfte van het vee te lijden hebben, wenschen te kunnen vermijden”. Er was al genoeg betaald aan de oude kerk. Om al deze redenen werd Eeredienst verzocht „het daarheen te dirigeren, dat het verzoek van heeren R.C. pastoor en kerkmeesteren van Lisse tot het bouwen van een nieuwe kerk worde gedeclineerd en gewezen van de hand”.

Eeredienst ontving het stuk op 27 October en stuurde het twee dagen later naar den aarts-priester van Holland en Zeeland, die het weer doorgaf aan den Lisser pastoor; deze kon er nu op zijn gemak eenige hartige kanteekeningen bij maken. Pastoor van der Hoven hield daarbij vol, dat de kerk van binnen wel degelijk versleten was; de genoemde onkosten had men indertijd al moeten maken „wilde men niet eene volkomen slooping binnenkort ondervinden”. En de kerk was absoluut te klein! Over de verbeteringen in den tuin lachte hij eens. Wat over de twee huisjes beweerd werd, was er glad naast. Een der stichters was al lang dood en de andere was verlamd, zoodat het onverschillig bleef, waar haar woning stond, daar zij toch niet meer naar de kerk kon komen. Al woonden er een veertig gezinnen bij de oude kerk, er woonden er wel honderdtwintig ver van de kerk af, en dezen hadden geen paard en rijuig te hunner beschikking, de eersten wel! Wat de kosten betrof, dat zou wel gaan met vrijwillige bijdragen, subsidie en de opbrengst van den verkoop der oude gebouwen. Bovendien, men kon gemakkelijker een nieuwe kerk bouwen dan de oude opknappen

of vergrooten! Aartspriester Gerving stuurde deze bemerkingen door naar Den Haag en voegde er nog bij, dat de rekestranten tot de mindervermogens behoorden en geen der meergegoeden tot mede-onderteekenen hadden kunnen overhalen.

Is het te verwonderen, dat Eeredienst het rekest met al zijn smoesjes naast zich neerlegde?

AANMERKINGEN OP DE PLANNEN

Inmiddels hadden de bouwlustige Lissers niet stil gezeten. Er was gerekend en geteekend, gewikt en gewogen. De architect C. Dobbe te Sassenheim had een bestek, een begrooting en drie teekeningen ingeleverd, de advocaat A. Meylink te Den Haag had het rekest geschreven; tegen het eind van Maart 1841 kon de pastoor rekest en bescheiden indienen bij Zijne Majesteit Koning Willem II.

De Directeur van het kabinet des Konings zond alles naar den Directeur-Generaal van Eeredienst, die de stukken weer doorgaf naar den Staatsraad-Gouverneur van Zuid-Holland, ook weer „ter fine van berigt, consideratiën en advies”. De Gouverneur liet alles weer brengen naar den Hoofdingenieur van den Waterstaat in zijn provincie, die ten slotte een ingenieur van zijn dienst met het onderzoek van de ingediende plannen belastte. Den laatste kreeg pastoor van der Hoven op bezoek, want het Rijk gaf wel subsidie, maar niet zonder toezicht.

In den aanhef van het rekest wordt gezegd, dat de kerk al van 1672 af zou hebben bestaan, dus van voor pastoor van de Werve af. Op welken grond zulks beweerd wordt blijkt nergens. Maar goed, in Den Haag heeft men het braaf geloofd en gedacht dat het Lisser kerkje toch wel erg oud was. Dan wordt de reden aangegeven, waarom de kerk geheel aan het uiteinde der gemeente gebouwd is. Deze zou te zoeken zijn in het feit, dat indertijd een gedeelte van de parochie Voorhout hier ter kerke moest komen.

Ter motiveering van de aanvraag om vergunning en subsidie voor een nieuwe kerk werd naar voren gebracht, dat de oude kerk en pastorie op en versleten waren en niet dan met groote kosten in een behoorlijken staat konden worden gebracht; dat de kerk veel te klein was en niet vergroot kon worden; dat zij te ver van het dorp lag, voor driekwart der parochianen van een half tot een heel uur gaans, en dat de pastoor om die zelfde reden zijn bedieningen en verplichtingen niet naar behooren kon vervullen.

Nu kwam het voornaamste: hoe den bouw te financieren? De pastoor rekende voor, dat de geloovigen reeds *f* 6.000 hadden bijeengebracht, dat het kerkbestuur zelf een spaarpotje had van *f* 2.000, dat de oude gebouwen *f* 3.000 à *f* 4.000 zouden op-

Een laatste herinnering aan het stemmige interieur.